

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

Јелена Ристић
Мр Милица Круљ-Младеновић
Висока пословна школа Блаце

АКЦИОНАРСКА ДРУШТВА ЗА ОРГАНИЗОВАЊЕ ТРГОВИНЕ ХАРТИЈАМА ОД ВРЕДНОСТИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Апстракт

Доношењем новог Закона о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената од 2006. године нови концепт тржишта капитала је у знатној мери усклађен са континенталним правом, међутим код нас је берзанско тржиште још у повоју, што потврђује чињеница постојања две берзе: београдске и новосадске берзе. Насупрот томе, су примери највећих берзи у свету, као што су берза у Лондону, Њујорку, Паризу, Цириху и Милану, које обављају све врсте берзанског пословања. Нажалост, Република Србија није у стању да економски (финансијски) прати такве облике пословања иако је ова област изузетно нормативно уређена. То значи да наш закон изричито садржи одредбе о организационом облику, оснивању берзи, начину пословања на берзанском тржишту, органима, контроли пословања и престанку берзе. Што се тиче ванберзанског тржишта, чл. 115. Закона о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената од 2006. године садржи одредбе које се сходно примењују и на акционарско друштво за организовање ванберзанског тржишта.

Кључне речи: *тржиште капитала, акционарска друштва за организовање трговине хартијама од вредности, берза, берзанско тржиште, ванберзанска трговина*

JOINT STOCK COMPANIES FOR TRADING IN SECURITIES IN REPUBLIC OF SERBIA

Abstract

By passing a new Law on security market and other financial instruments from 2006, a new concept of capital market is mostly in compliance with civil law. However, the stock market in our country is still underdeveloped, which is confirmed by the fact that there are two stock exchanges: the stock exchange of Belgrade and the stock exchange of Novi Sad.

In contrast to this are examples of the largest stock exchanges in the world, such as the London, New York, Paris, Zurich and Milan Stock Exchange, which perform all types of trading business. Unfortunately, Republic of Serbia is not capable of economically (financially) keeping track of such forms of business, even though this area is highly regulated by the normative. This means that the

domestic law contains provisions on the organizational form, on founding of stock exchanges, ways of doing business on the stock market, organs, business control and termination of stock exchange. With regards to OTC market of Law on securities and other financial instruments, Article 115. from 2006, it contains regulations which apply to a joint stock company for organizing OTC market.

Key words: *capital market, joint stock companies for organizing security trading, stock exchange, stock exchange market, OTC market*

Увод

Трговина хартијама од вредности, у већини правних система, обавља се на тзв. "организованом тржишту" хартија од вредности. Под организованим тржиштем, уопштено посматрано, подразумева се тржиште које је доступно јавности и на коме се, по унапред прописаним правилима, тргује хартијама од вредности, а које организују специјализовани субјекти - организатори тржишта. Ово тржиште, у највећем броју случајева, обухвата берзанску и ванберзанску трговину хартијама од вредности.

С тим у вези, као најчешћи носиоци послова организовања берзанског тржишта хартија од вредности јављају се берзе, док су код ванберзанске трговине хартијама од вредности у питању специјализована акционарска друштва овлашћена за вршење ових послова.

I БЕРЗЕ ХАРТИЈА ОД ВРЕДНОСТИ

1. Појам берзе

Најшире посматрано, берзе представљају посебно организована (специјализована) тржишта на којима се реализује промет роба, новца и хартија од вредности путем закључених берзанских послова.

Сматра се да је прва берза основана у Анверсу 1460. године, а потом у Антверпену 1531. године. У Лондону, око 1580. године, отворена је берза ефеката и хартија од вредности, да би у Немачкој, половином 16. века, било отворено низ берзи различитих типова (Хамбург, Келн, Нирнберг). Код нас прва берза основана је у Београду 1886. године, а данас егзистирају специјализована пољопривредна берза у Новом Саду и берза за трговину хартијама од вредности и другим финансијским дериватима у Београду.

2. Врсте берзи

Зависно од предмета пословања (трговине) берзе могу бити продуктне (робне) и ефектне (финансијске). Продуктне берзе могу бити мешовите, на којима се тргује разним врстама роба и специјализоване, на којима се тргује само одређеним врстама роба (Њујорк и Лондон за памук, Амстердам за кафу, Лондон за обојене метале итд.). Ефектне (финансијске) берзе, такође, могу бити мешовите (на којима се тргује разним врстама хартија од вредности) и специјализоване (на

којима се тргује само једном врстом хартија од вредности). Једна берза за предмет свог пословања може имати трговину и робом и финансијским ефектима, али је то по правилу редак случај.

3. Организациони облик берзи

У упоредном берзанском праву берзе се оснивају у неколико организационих облика.

Први, и доминантан облик, прихваћен у највећем броју правних система, односи се на организацију берзе као специјализованог акционарског друштва профитног типа, на које се примењују општа правила акционарских друштава, ако посебним законом није другачије прописано. Овај концепт прихваћен је и код нас.

Нису, међутим, ретки случајеви организовања берзи као специјализованих акционарских друштава непрофитног типа (профит стичу искључиво чланови берзе кроз тзв. "трговинску маржу", акције обавезно гласе на име, не доносе дивиденду, преносе се само међу оснивачима берзе итд.), или као добровољна удружења чланова непрофитног типа (чланови берзе су уједно и берзански посредници који пословањем на тржишту стичу одређене приходе).

Познат је и систем организовања берзи као државних установа (којом управљају држава путем својих органа и берзански посредници преко својих удружења), али је реч о анахроним концептима.

4. Оснивање берзи

У упоредном берзанском праву постоје три система оснивања берзи. Први, тзв. систем државне одлуке, по коме су берзе јавне институције државе (практикован у Француској и Италији). Други, нормативни систем, по коме оснивач, уз обавезу да испуни све законом предвиђене услове, може слободно основати и регистровати берзу (принцип типичан за англосаксонско подручје). Трећи, систем дозволе, у смислу да оснивачи морају обезбедити све законом прописане услове за оснивање, уз обавезну сагласност надлежног државног органа (режим практикован у Белгији, Немачкој и др.).¹

Код нас, оснивање берзи врши се системом "дозволе" надлежног органа, а прецизнији услови утврђени су Законом о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената из 2006. године.²

Према одредбама овог закона берза је правно лице организовано као *акционарско друштво* које обавља делатност организовања трговине хартијама од вредности и другим финансијским инструментима на берзанском тржишту, односно на берзанском и ванберзанском тржишту.

Оснивач, односно акционар берзе, може бити Република Србија, домаће и страном, физичко и правно лице.

За оснивање берзе неопходно је обезбедити низ услова које је предвидео Закон о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената из 2006. године. Пре свега, неопходно је да оснивачи обезбеде минимални износ

¹ Васиљевић, М.: Компанијско право (Право привредних друштава Србије и ЕУ), Бг, 2005, с.382.

² "Сл. гласник РС"; бр. 47/06.

новчаног дела основног капитала у износу од 1.000.000 евра, у динарској противвредности, по званичном средњем курсу Народне банке Србије, на дан уплате.

Такође, за оснивање берзе потребно је да оснивачи обезбеде одговарајуће кадрове (најмање три лица која су запослена на неодређено време и која имају дозволу за обављање послова брокера), створе услове у погледу организационе оспособљености и техничке опремљености и испуне друге услове предвиђене законом.

Ако буду испуњени сви услови за оснивање, дозволу за рад берзе даје Комисија за хартије од вредности у виду решења. Поменуто решење Комисија за хартије од вредности дужна је донети у року од 60 дана од дана подношења уредног захтева оснивача.

Берза стиче својство правног лица уписом у регистар привредних субјеката. Пријаву за регистрацију, са пратећом документацијом, берза је дужна поднети регистру у року од 30 дана од дана пријема решења Комисије за хартије од вредности о давању дозволе за рад.

5. Чланови берзе

Послове трговине хартијама од вредности на берзи могу обављати само чланови берзе. Чланови берзе су брокерско-дилерска друштва и овлашћене банке. Под овлашћеним банкама сматрају се банке које имају дозволу Комисије за хартије од вредности за обављање делатности брокерско-дилерског друштва.

Пријем у чланство берзе врши се на основу поднетог захтева и пратеће документације прописане актима берзе. Решење о захтеву берза мора донети у року од 15 дана од дана пријема истог и доставља га подносиоцу захтева и Комисији за хартије од вредности.

У свом пословању берза је дужна да доследно испоштује принцип равноправности чланова берзе. Заузврат, члан берзе је дужан: да се придржава свих аката берзе; да савесно обавља послове на берзи; да не злоупотребљава информације које нису доступне свим члановима на берзи; да плаћа чланарине, провизију од закључених послова са хартијама од вредности и друге накнаде утврђене тарифником берзе; итд.

Берза има право и да врши надзор над пословањем чланова берзе и, у том смислу, може да контролише књигу налога члана берзе и друга документа у вези са пословима који се на берзи закључују. О извршеној контроли берза је дужна да обавести Комисију за хартије од вредности.

6. Пословање на берзанском тржишту

Берзанским пословањем реализује се промет роба, новца и хартија од вредности, у зависности од врсте берзе и њених правила о берзанском пословању.

Код нас, обзиром да је реч о ефектној берзи, берзански послови се врше на принципу организовања трговине хартијама од вредности и другим финансијских инструментима (акцијама, дужничким хартијама од вредности, ванантима, депозитним потврдама, стандардизованим финансијским дериватима и др.). Под организовањем трговине, у смислу одредаба Закона о тржишту харија од вредности и других финансијских инструмената, подразумева се:

1) организовање јавне понуде хартија од вредности и других финансијских инструмената и повезивање понуде и тражње истих;

2) објављивање информација о понуди, тражњи и тржишној цени хартија од вредности и других финансијских инструмената и других података значајних за трговину истим;

3) утврђивање и објављивање курсних листа хартија од вредности и других финансијских инструмената; и

4) обављање других послова у складу са законом.

Практично релаизовање трговине, односно куповине и продаје хартија од вредности, врши се у складу са Правилима пословања, Тарифником, Правилником о листингу и котацији и другим актима берзе.

На берзанском тржишту тргује се само хартијама од вредности које су примљене на листинг берзе. Услове за листинг и котацију хартија од вредности прописује берза својим Правилником о листингу и котацији хартија од вредности, на који сагласност даје Комисија за хартије од вредности. Берза хартије од вредности укључује на берзанско тржиште на захтев издаваоца и ако су испуњени услови за пријем на листинг берзе. Берза је у обавези да јавно објави листу издаваоца и врсту хартија од вредности за које је донела решење о пријему на листинг берзе и то у року од два дана од дана доношења решења.³ Трговина хартијама од вредности на берзи може почети тек после објављивања решења о пријему истих на листинг берзе. Берза је дужна да утврди курсну листу хартија од вредности којима се тргује на берзи и да свакодневно исту доставља Комисији за хартије од вредности. Такође, курсну листу берза мора свакодневно објавити у најмање два тиражна дневна листа, као и у просторијама берзе.⁴ Изузетно, ако је реч о хартијама од вредности које издаје Република и Народна банка, њима се може трговати без посебних услова које прописује берза за друге издаваоце хартија од вредности.

У циљу што квалитетнијег и стабилнијег функционисања берзанског тржишта берза је законом овлашћена и на предузимање одређених мера принудне природе.

Најдрастичније од тих мера односе се на могућност берзе да привремено обустави трговину одређеним хартијама од вредности, као и да искључи са листинга хартије од вредности одређеног издаваоца.

Берза може привремено обуставити трговину одређеним хартијама од вредности и другим финансијским инструментима којима се тргује на берзи, у случају да трговина њима изазива или може изазвати поремећај на тржишту, односно ако је то потребно ради заштите инвеститора. Привремена обустава може трајати до стицања услова за наставак трговине, а најдуже 6 месеци од дана доношења решења берзе о привременој обустави трговине.⁵

С друге стране, берза може искључити са свог листинга хартије од вредности одређеног издаваоца, ако: 1) се трговина хартијама од вредности не врши дуже од 6 месеци; 2) издавалац престане да испуњава услове за листинг на

---

³ Чл. 101. Закона о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената.

⁴ Чл. 105. Закона о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената.

⁵ Чл. 106. ст.1. и 2. Закона о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената.

берзи; 3) хартијама од вредности истекне рок доспећа; 4) је над правним лицем које је издало хартије од вредности отворен поступак стечаја или ликвидације; 5) издавалац поднесе захтев за укључење на другу берзу или ванберзанско тржиште; 6) то захтева издавалац у случају промене његове правне форме и преласка из отвореног у затворено акционарско друштво; и 7) Комисија за хартије од вредности процени да је то потребно ради заштите инвеститиора, односно организованог тржишта.⁶

7. Органи берзе

Обзиром да се берза организује искључиво у форми акционарског друштва, то ће она бити у обавези да конституише све органе које ова правна форме друштва има по одредбама Закона о привредним друштвима. Закон о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената из 2006. године, међутим, инсистира да Комисија за хартије од вредности даје претходну сагласност на одлуку берзе о избору, односно именовању директора, односно председника и чланова управног одбора берзе. Ову сагласност Комисија за хартије од вредности даће ако утврди да предложена лица испуњавају све услове предвиђене законом (да имају одговарајућу пословну репутацију и најмање три године радног искуства на пословима у вези са хартијама од вредности у земљи и иностранству, да нису правоснажно осуђивана за кривична дела против радних односа, привреде, имовине, прања новца, јавног реда и правног саобраћаја и службене дужности, за које је као најмања мера прописана казна затвора од једне године итд.).

Посебан орган који се конституише у берзи јесте берзанска арбитража. Њена улога је да решава спорове између учесника на берзи у вези са пословима који су на берзи закључени. Листу арбитра одређује скупштина берзе, а рад арбитраже уређује се посебним правилником. Одлука арбитраже је коначна и учесници спора дужни су по њој поступити. Битно је истаћи да је законом забрањено члановима управног одбора, као и директору берзе да буду чланови берзанске арбитраже.⁷

Берза, такође, као посебан орган има и Комисију за листинг и котацију хартија од вредности. Комисија је стални орган берзе, са овлашћењима која су прецизно уређена законом. Чланове Комисије за листинг и котацију хартија од вредности именује управни одбор берзе.⁸

8. Контрола пословања берзе

Контролу над радом берзе, на основу изричите одредбе закона, врши Комисија за хартије од вредности. Ова контрола Комисије за хартије од вредности реализује се на два начина.

Први начин контроле, условно речено, посредног карактера врши се системом подношења разноврсних извештаја од стране берзе Комисији за хартије од вредности. Врсте извештаја, садржину и временску динамику њиховог

⁶ Чл. 107. Закона о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената.

⁷ Чл. 100. Закона о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената.

⁸ Чл. 93. Закона о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената.

подношења, уређују закон и одговарајућа акта берзе. У том смислу, берза је у обавези да Комисији за хартије од вредности доставља: податке о трговини хартијама од вредности и другим финансијским инструментима - свакодневно на крају радног дана; податке о пријему у чланство, односно одбијању пријема у чланство - у року од три дана од дана пријема, односно одбијања; податке о пријему на листинг, одбијању пријема и искључењу хартија од вредности и других финансијских инструмената са листинга - у року од три дана од дана пријема, одбијања или искључења; годишње финансијске извештаје и извештај о пословању - до 15. јула текуће године за претходну годину; месечне извештаје о пословању - до 15. у месецу за претходни месец; месечне извештаје о извршеном надзору - до 15. у месецу за претходни месец; и друге податке и информације.

Други начин контроле рада берзе тиче се непосредног надзора који Комисија за хартије од вредности врши преко својих овлашћених лица (инспектора). Овај облик контроле обавља се најмање два пута годишње и том приликом овлашћена лица Комисије за хартије од вредности контролишу сва релевантна документа берзе (акте, пословне књиге, изводе са рачуна, кореспонденцију и др.), као што могу захтевати и све информације о пословању берзе. Ако у поступку надзора утврди незаконитости, односно неправилности Комисија за хартије од вредности наложиће берзи отклањање истих у одређеном року и предузети једну или више мера: 1) изрећи јавну опомену; 2) дати налог берзи да привремено обустави трговину одређеним хартијама од вредности, односно да искључи са листинга одређене хартије од вредности; 3) дати налог берзи да привремено обустави рад у трајању од три месеца; 4) дати налог за привремену забрану располагања средствима са рачуна берзе и другом имовином берзе у трајању од три месеца; 5) дати налог за привремену забрану исплате накнаде члановима-ма управе берзе и запосленима; 6) одузети дозволу за рад берзе; и 7) предузети друге мере у складу са законом.⁹

9. Престанак берзе

Као и свако акционарско друштво и берза престаје да постоји из истих разлога који су Законом о привредним друштвима предвиђени као разлози престанка ове правне форме.

Поред тога, Законом о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената из 2006. године предвиђен је и специфичан разлог престанка берзе, а тиче се одузимања дозволе за њен рад од стране Комисије за хартије од вредности. Ову меру Комисија ће изрећи: 1) ако берза не обавља делатност дуже од 6 месеци; 2) ако је дозвола за рад прибављена на основу неистинитих података; 3) ако берза не обавља послове у вези са хартијама од вредности и другим финансијским инструментима у складу са законом; 4) ако престане да испуњава услове порписане за добијање дозволе за рад; 5) ако прекрши обавезу забране манипулације; 6) ако у року утврђеном актом Комисије за хартије од вредности не поступи по њеном налогу за отклањање утврђених незаконитости, односно неправилности; и 7) ако обавести Комисију за хартије од вредности о престанку обављања делатности и поднесе захтев за брисање из

---

⁹ Чл.110. Закона о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената.

регистра дозвола за рад организатора тржишта. Одузимањем дозволе за рад берзе Комисија за хартије од вредности обавезна је и да покрене поступак ликвидације, односно стечаја берзе.¹⁰

II АКЦИОНАРСКА ДРУШТВА ЗА ОРГАНИЗОВАЊЕ ВАНБЕРЗАНСКЕ ТРГОВИНЕ ХАРТИЈАМА ОД ВРЕДНОСТИ

1. Појам ванберзанског тржишта

Ванберзанско тржиште је облик организованог тржишта на коме се обавља трговина хартијама од вредности и другим финансијским инструментима, којима се тргује у складу са правилима које прописује организатор ванберзанског тржишта.

Хартијама од вредности може се трговати на ванберзанском тржишту само уколико је издавалац, у складу са законом, од Комисије за хартије од вредности добио одобрење за издавање хартија од вредности, односно за укључивање хартија од вредности на ванберзанско тржиште.

У складу са одредбама Закона о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената из 2006. године издавалац је лице које упућује јавну понуду у поступку издавања хартија од вредности и других финансијских инструмената, као и лице које је већ издало хартије од вредности или друге финансијске инструменте.¹¹

2. Организатор ванберзанског тржишта

Организатор ванберзанског тржишта је правно лице организовано у форми *акционарског друштва* које, у складу са Законом о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената, обавља делатности организовања трговине хартијама од вредности и другим финансијским инструментима на ванберзанском тржишту.

Оснивач, односно акционар организатора ванберзанског тржишта може бити Република, домаће и страно, правно и физичко лице.

На организатора ванберзанског тржишта, обзиром да је реч о акционарском друштву, сходно се примењују одредбе Закона о привредним друштвима којима се уређује ова правна форма привредних друштава, осим ако посебним законом није другачије уређено.

С тим у вези, Закон о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената, као посебан закон, поставио је и додатни услов при оснивању овог правног лица, у смислу да новчани део основног капитала организатора ванберзанског тржишта не може бити мањи од 750.000 евра, у динарској противвредности, по средњем курсу, на дан уплате.

---

¹⁰ Чл.111. Закона о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената.

¹¹ Чл. 2. т.8. Закона о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената.

3. Укључивање хартија од вредности на ванберзанско тржиште и трговина истим

Хартије од вредности укључују се на ванберзанско тржиште ако су издате јавном понудом, односно ако је издавалац добио од Комисије за хартије од вредности одобрење за укључивање тих хартија од вредности на ванберзанско тржиште.

Поступак укључивања хартија од вредности на ванберзанско тржиште покреће се подношењем захтева организатору овог тржишта од стране издаваоца за пријем хартија од вредности на ванберзанско тржиште.

Уколико хартије од вредности испуњавају услове за трговину на ванберзанском тржишту, организатор овог тржишта дужан је да их најкасније у року од пет дана од дана подношења захтева издаваоца прими на ванберзанско тржиште и о томе уредно обавести Комисију за хартије од вредности.

Трговина хартијама од вредности на ванберзанском тржишту, слично берзанској трговини, подразумева јавну понуду хартија од вредности и повезивање понуде и потражње хартија од вредности и других финансијских инструмената.

4. Сходна примена правила берзанског пословања на ванберзанску трговину хартијама од вредности

На основу изричите норме Закона о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената из 2006. године (чл. 115.), одредбе овог закона које се односе на берзанско пословање (правни статус, делатност, издавање дозволе за рад, упис у регистар, управу, запослена лица, опше акте, чланове, информациони систем, арбитражу, трговину хартијама од вредности Републике и Народне банке Србије, почетак трговања, курсну листу, обуставу трговине хартијама од вредности и другим финансијским инструментима, искључењу са листинга хартија од вредности и других финансијских инструмената, надзор, престанак и сл.), сходно се примењују и на акционарско друштво за организовање ванберзанског тржишта.

Закључак

Нови концепт тржишта капитала је у знатној мери усклађен са континенталним правом међутим код нас је берзанско тржиште још у повоју, што потврђује чињеница постојања две берзе: београдске и новосадске берзе. Насупрот томе, су примери највећих берзи у свету, као што су берза у Лондону, Њујорку, Паризу, Цириху и Милану, које обављају све врсте берзанског пословања. Нажалост, Република Србија није у стању да економски (финансијски) прати такве облике пословања иако је ова област изузетно нормативно уређена. То значи да наше финансијске могућности (ресурси) нису у стању да одговоре потребама берзанског пословања, што оставља задатак економистима да преброде вакум који ту настаје, јер је проблем економске природе. Нови концепт тржишта капитала треба да представља изазов не само за економисте, с једне стране већ и за укупну политику с друге стране, како би се постигао помак у овој области.

Литература

1. Васиљевић, М.: Компанијско право (Право привредних друштава Србије и ЕУ), Бг, 2005, с.382.
2. “Сл. гласник РС”; бр. 47/06.
3. Закон о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената из 2006. године
4. *Економска и пословна енциклопедија*, 1994. година
5. Фредериц С. Мисхкин: *Монетарна економија, банкарство и финансијска тржишта*, Дата статус, Београд, 2006. година
6. Милановић, Б. : *Пословно право - Право привредних друштава*, 2007. година
7. Живковић А. - Кожегинац Г.: *Монетарна економија*, Економски факултет, Београд, 2005. година
8. *Политичка енциклопедија*, 1994. година
9. *Подаци из штампе*